

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ**

КОСОВА Еліна Вадимівна

УДК 336.71 [658.14]

**ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ
ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ БАНКУ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Краматорськ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Донбаській державній машинобудівній академії Міністерства освіти і науки України (м. Краматорськ).

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Рекова Наталія Юріївна,
Донбаська державна машинобудівна академія
Міністерства освіти і науки України (м. Краматорськ),
професор кафедри економіки підприємства.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Колодізєв Олег Миколайович,** Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця Міністерства освіти і науки України (м. Харків), завідувач кафедри банківської справи;

кандидат економічних наук **Андрущенко Олена Юріївна,** Приватне акціонерне товариство «Завод напівпровідників» (м. Запоріжжя), заступник начальника фінансового відділу.

Захист дисертації відбудеться *01 липня 2015 року о 10:00* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.105.03 у Донбаській державній машинобудівній академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ, вул. Шкадінова, 72, ауд. 1319.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донбаської державної машинобудівної академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ, вул. Шкадінова, 72.

Автореферат розісланий *29 травня 2015 року.*

В. о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради
доктор економічних наук, доцент

В. Г. Саєнко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Достатня капіталізація є запорукою стабільного функціонування банківської системи країни. Соціально-політична криза в Україні негативно позначається на банківському секторі, призводить до збиткової діяльності банків, їх масового банкрутства тощо. Проблема підвищення рівня капіталізації банків зумовлює об'єктивну необхідність дослідження сучасної вітчизняної практики формування власного капіталу банків, порядку оцінювання величини та визначення рівня його адекватності ризикам функціонування банківських установ.

На макроекономічному рівні нарощування обсягів капіталізації вітчизняної банківської системи сприятиме підвищенню її конкурентоспроможності та реалізації національних пріоритетів в умовах глобалізації фінансових ринків. На мікроекономічному рівні власний капітал відіграє важливу роль у забезпеченні надійності банківської установи й ефективності її діяльності. Він є джерелом початкових ресурсів банку, засобом страхування інтересів вкладників, інструментом забезпечення довіри клієнтів банку та контрагентів. Із позицій корпоративного управління власний капітал є об'єктом зіткнення економічних інтересів широкого кола зацікавлених осіб, які потребують їх гармонізації.

Вагомий внесок у дослідження питань, пов'язаних з управлінням банківським капіталом, зробили зарубіжні вчені: Х. Абдоу [*H. Abdou*], Ф. Вірт [*F. Weert*], Т. Елдоміаті [*T. Eldomiati*], С. Лі [*S. Li*], Ц. Маттен [*C. Matten*], В. Мостафа [*V. Mostafa*], У. Регдер [*W. Regder*], С. Рогер [*S. Roger*], М. Столз [*M. Stolz*], російські дослідники: С. Андрюшин, В. Кузнецова. Вирішенню проблем управління власним капіталом банків, капіталізації банківських установ та банківської системи загалом присвячено роботи таких українських науковців: О. Андрущенко, Г. Веріга, О. Вовчак, І. Волошко, Н. Деєва, М. Диба, І. Д'яконова, В. Коваленко, Я. Колеснік, О. Колодізєв, О. Котенко, В. Крилова, І. Крупка, Л. Кужій, В. Міщенко, Р. Набок, Х. Паньків, О. Пархоменко, Н. Пігуль, О. Приходько, Н. Рекова, В. Салтинський, Н. Ткачук, Ж. Торяник, К. Черкашина та ін.

Однак, незважаючи на наявність значної кількості робіт, недостатньо дослідженими залишаються проблеми впровадження міжнародних стандартів визнання й оцінки власного капіталу банків, розробки і реалізації дивідендної політики банку на основі найкращих практик корпоративного управління, методи оцінки достатності та прогнозування власного капіталу. Актуальність питань щодо формування фінансового механізму управління власним капіталом банків, їх теоретичне і практичне значення обумовили вибір теми дисертації, її мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт відповідно до плану науково-дослідних робіт Донбаської державної машинобудівної академії за держбюджетною темою «Механізм фінансово-економічного управління розвитком на макро- та мікрорівні» (номер держреєстрації 0114U003938, 2015), у рамках якої автором визначено причинно-наслідкові зв'язки між капіталізацією в банківській системі України на різних економічних рівнях, а також держбюджетних тем Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-

Барановського Міністерства освіти і науки України за темами: держбюджетними – «Фінансово-кредитні важелі сталого розвитку економіки» (номер держреєстрації 0109U001734, 2010–2013), «Механізми антикризового розвитку фінансово-кредитної сфери» (номер держреєстрації 0112U003293, 2014–2015), у рамках яких автором розроблено механізми антикризового управління власним капіталом банку і згладжування циклічних коливань, госпдоговірною – «Удосконалення банківських методів формування капіталу підприємства» (№ 876/2013), у рамках якої розроблено рекомендації щодо скорочення середньозваженої вартості капіталу на основі використання банківських механізмів.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є розробка теоретичних положень, методичних основ і практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансового механізму управління власним капіталом банку.

Для досягнення мети вирішено такі завдання:

ідентифікувати власний капітал банку як об'єкт фінансового управління;
застосувати системний підхід до обґрунтування дефініції та складових фінансового механізму управління власним капіталом банку;

обґрунтувати концепцію вдосконалення фінансового механізму управління власним капіталом банку;

проаналізувати капіталізацію банківської системи на макрорівні, а також надати оцінку достатності та якості власного капіталу банків на мікрорівні;

проаналізувати ефективність формування та використання власного капіталу банку;

розробити методичні рекомендації щодо впровадження міжнародних стандартів визнання й оцінки власного капіталу банку, а також прогнозування його ринкової вартості;

обґрунтувати методичний підхід до оцінки якості дивідендної політики банку;

розвинути методи оцінки достатності та прогнозування вартості власного капіталу банку.

Об'єкт дослідження – процеси управління власним капіталом банку.

Предметом дослідження є теоретико-методичні основи та практичні аспекти формування фінансового механізму управління власним капіталом банку.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну базу дослідження становлять фундаментальні положення сучасних економічних теорій. У роботі використано такі методи: системний підхід – для обґрунтування дефініції та складових фінансового механізму управління власним капіталом банку; нормативний метод – для оцінки дотримання банками обов'язкових економічних нормативів достатності капіталу, встановлених НБУ; для моделювання капітальних показників відповідно до стандартів *Basel III*; коефіцієнтний аналіз – при оцінці індикаторів фінансової стійкості для депозитних корпорацій; кореляційні матриці – для виявлення причино-наслідкових зв'язків між ринковою ціною акцій (далі – РЦА) та узагальнюючими показниками діяльності банку; кореляційно-регресійний аналіз – для формалізації взаємозв'язків капіталу з нерозподіленим прибутком, ринкової ціни акцій з індексом Позабіржової фондової торговельної системи (далі – ПФТС); економічне моделювання – для оцінки достатності та прогнозування власного капіталу; трендовий аналіз – для оцінки динаміки власного

капіталу банківської системи України; графічний аналіз – для візуалізації рейтингу пайових цінних паперів; діаграми розсіювання і гістограми – для показників ПФТС і РЦА та їх середніх величин; структурний аналіз – для розподілу власного капіталу за групами банків України; аналіз розподілень – для оцінки розміщення власного капіталу за групами банків; дисконтування – для визначення теперішньої вартості кредиту та застави по ньому; прогнозування – для визначення вартості активів банку, ПФТС, РЦА; нечіткі множини – для оцінки якості дивідендної політики.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти, офіційні статистичні й інформаційно-аналітичні матеріали, дані фінансової звітності банків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці теоретичних і методичних основ удосконалення фінансового механізму управління власним капіталом банку. Основні положення, які відображають наукову новизну дослідження, полягають у такому:

удосконалено:

концептуальні засади фінансового механізму управління власним капіталом банку, метою яких є узгодження інтересів стейкхолдерів за умови найповнішої реалізації функцій власного капіталу і забезпечення конкурентоспроможності банку, його стійкого розвитку тощо. У їх основу покладено: міжнародні стандарти та принципи корпоративного управління і банківського нагляду; економічні теорії – управління, фінансового капіталу, вартісні та сучасні інституціональні теорії (прав власності, контрактів, організацій, трансакційних витрат). На відміну від існуючих, запропоновані засади базуються на єдності функціонального підходу та концепції фідучіарних обов'язків, згідно з якою метою управління власним капіталом банку є збалансування інтересів різних груп зацікавлених осіб (акціонерів, клієнтів банку, контрагентів, суб'єктів управління та ін.);

дефініцію і класифікацію гібридних фінансових інструментів. Перевагою запропонованої дефініції порівняно з існуючими є трактування гібридних фінансових інструментів як похідної гібридних контрактів, визначення умов і мети їх використання, а також урахування положень міжнародних стандартів фінансової звітності;

методичний підхід до визначення диференційних особливостей капіталізації банківських установ України у середовищі пакета прикладних програм, який ґрунтується на виокремленні таких етапів: розвідувальний аналіз даних, оцінювання параметрів моделі за допомогою призначеної для користувача функції; математична формалізація моделі, коли обґрунтовується алгебраїчна форма опису символами і знаками; аналіз та інтерпретація отриманих результатів, їх узгодження з первинними гіпотезами. На відміну від існуючих підходів, ідентифіковано експоненціальний характер розподілення величини власного капіталу банківських установ України і нормальний характер розподілення питомої ваги власного капіталу банків із конкретизацією параметрів за окремими інтервалами в розрізі груп банків;

методичні рекомендації щодо моделювання скоригованого з урахуванням ризику доходу на капітал й очікуваної ринкової ціни акції. При розрахунку прибутковості величина балансової вартості власного капіталу банку коригується на додатне значення добутку кількості простих акцій і різниці між її номінальною та ринковою вартостями. Прогнозування ринкової ціни акцій здійснюється на основі

динамічних моделей, а також шляхом кореляційно-регресійного моделювання з індексом Позабіржової фондової торговельної системи. Перевагою запропонованих підходів над існуючими є орієнтація на ринкові індикатори вартості капіталу банку, а також можливість відділити вплив на ринкову ціну акцій суб'єктивних чинників, пов'язаних із внутрішнім середовищем, від об'єктивних – зовнішнього середовища функціонування банку;

дістали подальшого розвитку:

трактування фінансового механізму управління власним капіталом банку на основі синтезу процесного і системного підходів як формалізованого процесу із чіткою послідовністю етапів та методів управління, що базується на загальноприйнятих принципах управління. На відміну від існуючих підходів, запропонований дозволяє чітко вбудувати управління власним капіталом банку в механізм банківського менеджменту і систему корпоративного управління; визначити фактори, що впливають на елементи власного капіталу банку, поєднати їх у межах наявного забезпечення з метою одержання максимального ефекту синергії;

адаптація ризикоорієнтованих підходів до розрахунку достатності капіталу банківської установи на основі визначення справедливої вартості активів безпосередньо через зменшення їх балансової вартості на суму знецінення, яка визначається як різниця теперішньої вартості попередньо оцінених майбутніх грошових потоків від існування активів з урахуванням показника безризиковості та відповідного забезпечення цих активів. На відміну від існуючих підходів, запропонований ґрунтується на міжнародних стандартах визнання й оцінки фінансових інструментів і дозволяє зблизити розрахунки регулятивного та економічного капіталу банківської установи;

методичний підхід до оцінки якості дивідендної політики, заснований на таких етапах: вибір системи показників для оцінки ефективності дивідендної політики; визначення системи значущості показників на основі системи ваг Фішберна; розпізнавання рівня показників на основі трапецеїдальних нечітких чисел; побудова матриці, де рядки – це обрані показники, зважені на ваги значущості, стовпчики – приналежність показника до певного рівня; розрахунок комплексного показника ефективності дивідендної політики, який здійснюється шляхом подвійного згортання. На відміну від існуючих, запропонований підхід ґрунтується на широкому трактуванні дивідендної політики не лише як складової управління прибутком, а як елемента загальної фінансової стратегії банку. При цьому під якістю дивідендної політики розуміється адекватність потребам забезпечення компромісу між необхідністю здійснення дивідендних виплат і потребами реінвестування прибутку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні положення дисертації доведено до рівня конкретних методик і рекомендацій. До результатів, які мають найбільше практичне значення, належать такі: науково-практичні рекомендації щодо формування субординованого капіталу на основі депозитних ресурсів, схвалені фахівцями ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» (довідка від 19.01.2015 р. № 036/785-942); науково-методичний підхід до оцінки достатності власного капіталу на основі стрес-тестування, який використовує

ПАТ «АКБ «Капітал» (довідка від 30.01.2015 р. № 1/223); науково-практичні рекомендації щодо впровадження фінансового механізму управління стратегічним ризиком власного капіталу банку, схвалені фахівцями АТ «Таскомбанк» (довідка від 11.12.2014 р. № 1417/02-5); механізм управління податковим навантаженням банку на основі гібридного капіталу, схвалений ПП «Юридична фірма «Тімарцев та Партнери» (довідка від 02.02.2015 р. № 31). Результати дисертації використовуються в навчальному процесі Донбаської державної машинобудівної академії МОН України при викладанні дисциплін «Банківська система», «Банківські операції», «Фінансовий менеджмент в банку» (довідка від 17.02.2015 р. № 119/06-2).

Особистий внесок здобувача. Автор є безпосереднім ініціатором здійснення наукового дослідження. Здобувачем самостійно сформульовано й обґрунтовано теоретичні розробки, висновки та рекомендації, а також здійснено керівництво практичним упровадженням результатів дисертації. Внесок автора в колективно опубліковані роботи конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та практичні результати доповідались і були схвалені на восьми науково-практичних конференціях різних рівнів: п'яти міжнародних – «Новини на научния прогрес – 2014» (Болгарія, Софія, 2014 р.); «Податкова реформа в Україні: досвід, реалії і перспективи» (Донецьк, 2013 р.); «Aktualni vymozenosti vedy – 2013» (Чехія, Прага, 2013 р.); «Наука и образование – 2010/2011» (Чехія, Прага, 2010, 2011 рр.); «Nauka i inowacja – 2012» (Польща, Перемишль, 2012 р.); трьох всеукраїнських – «Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання» (Кременчук, 2015 р.); «Перспективи та пріоритети розвитку економічного аналізу» (Донецьк, 2010, 2011 рр.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження опубліковано у 15 наукових працях, з яких сім статей у наукових фахових виданнях (у тому числі три статті – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), вісім тез матеріалів конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 5,32 ум.-друк. арк., з них особисто автору належить 4,03 ум.-друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (187 найменувань на 25 сторінках), п'яти додатків (на 173 сторінках), містить 30 таблиць і 38 рисунків. Повний обсяг роботи становить 385 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретико-методичні основи функціонування фінансового механізму управління власним капіталом банку**» ідентифіковано власний капітал банку як об'єкт фінансового управління; застосовано системний підхід до обґрунтування дефініції та складових фінансового механізму управління власним капіталом банку; обґрунтовано концепцію вдосконалення фінансового механізму управління власним капіталом банку.

У дисертації власний капітал банку трактується як складна діалектична категорія: як об'єкт управління, з позицій функціонального і вартісного підходів. Тракткування власного капіталу з позицій теорії управління передбачає необхідність виділення основних елементів процесу управління (аналіз, планування, контроль), а

також поняття мети управління, економічної вигоди зокрема. Власний капітал комерційного банку виконує важливі функції: фінансування первинної потреби у капіталі; регулювання зростання активних операцій банку; створення основи моделі корпоративного управління; забезпечення конкурентоспроможності та фінансової стійкості банку; покриття поточних збитків від банківської діяльності; страхування інтересів вкладників і кредиторів банку. Виділено чотири основних види оцінки власного капіталу: за способом розрахунку – балансову та ринкову; залежно від цілей оцінки і методології – регулятивну й економічну.

Формалізовано зміст фінансового механізму управління власним капіталом банку з позицій процесного і системного підходів. Принципами управління власним капіталом банків визначено: орієнтованість на управління за цілями; динамічний характер; цілісність; відкритість; множинність; інформованість; ієрархічність будови; регламентованість; структуризація. Цілі управління власним капіталом банку є альтернативними і підпорядкованими загальним цілям управління банком, а саме: максимізації (прибутку, вартості капіталу, прибутковості власного капіталу, дивідендних виплат), оптимізації прибутковості та ризику власного капіталу, мінімізації ризиків акціонерного капіталу тощо.

Фінансовий механізм управління власним капіталом банку запропоновано розглядати як невід’ємну складову механізму банківського менеджменту, а також як взаємодію суб’єктів (банківська установа, органи пруденційного нагляду) та об’єктів (різновидів власного капіталу – регулятивного, економічного, балансового, ринкового) через поєднання форм залучення і розміщення (внутрішнє, зовнішнє), методів (фінансове планування, фінансове прогнозування, фінансовий контроль, пруденційне регулювання), важелів (мінімальний розмір, нормативи капіталу) та інструментів (емісія акцій, гібридних цінних паперів, отримання субординованого капіталу, капіталізація прибутку, дивідендна політика), які забезпечують ефективне функціонування банківської установи та є основою найповнішої реалізації функцій, покладених на власний капітал банку.

Концептуальні засади вдосконалення фінансового механізму управління власним капіталом банку наведено на рис. 1. Якщо розглядати банк із позицій вимог корпоративного управління, то його метою є отримання прибутку в інтересах акціонерів, максимізація добробуту акціонерів у вигляді зростання ринкової вартості акцій банку, а також отримання акціонерами дивідендів за умови дотримання інтересів кредиторів, вкладників, працівників, ділових партнерів, держави та інших зацікавлених осіб. Принципово новим є використання ідеї фідучіарних обов’язків, яка впливає з необхідності збалансування інтересів різних груп зацікавлених осіб. Основу дослідження становить синтез наукових підходів: системного, кібернетичного, процесного, функціонального. Теоретико-методологічними засадами є економічні теорії: управління, фінансового капіталу, вартісні та сучасні інституціональні теорії (прав власності, контрактів, організацій, трансакційних витрат).

Особливого значення набуває використання сучасних інституціональних теорій для дослідження проблем управління капіталом банку, які відкривають нові можливості в сучасних умовах. В основу розробки концептуальних засад покладено Міжнародні стандарти та принципи: Принципи корпоративного управління

Організації економічного співробітництва і розвитку (далі – ОЕСР), стандарти капіталу Базельського комітету: *Basel I*, *Basel II*, *Basel III*. Відповідно до стандарту *Basel I* і рішень Європейського комітету банківського нагляду гібридний капітал може бути складовою капіталу I та II рівнів за умов дотримання певних вимог.

Рис. 1. Концепція вдосконалення фінансового механізму управління власним капіталом банку

Згідно з національним законодавством гібридні капітальні інструменти можуть включатися лише в додатковий капітал банку. Стандарт *Basel III*, ключовим положенням якого є поліпшення якості капіталу, орієнтований на поступове вилучення гібридних фінансових інструментів зі складу регулятивного капіталу банків. Встановлено, що це не позначиться на зменшенні ролі гібридного капіталу як інструменту перенесення ризику, збільшення ліквідності, формування залучених (кредитних) коштів та формування капіталу банківських установ. За цих умов зростає значення формування рейтингової інфраструктури ринку гібридних фінансових інструментів, яка надаватиме об'єктивну оцінку якості їх капіталу.

Гібридні фінансові інструменти – складова частина фінансових інновацій, результат укладання гібридних контрактів, конструкції яких поєднують компоненти декількох елементарних ринків (цінних паперів, їх похідних, кредитів, валют), приурочених до певного часу, події чи вимоги, умов виконання чи невиконання зобов'язань з метою управління ризиками або забезпечення грошового потоку,

регулювання рівня банківського капіталу та його структури. Побудовано класифікацію гібридних фінансових інструментів за такими ознаками: базові інструменти, тип платежів, форма побудови, спосіб реалізації, термін погашення, наявність пільг щодо погашення, завдання, рейтингова оцінка.

У другому розділі «Узагальнення практики функціонування фінансового механізму управління власним капіталом банків України» проаналізовано капіталізацію банківської системи на макрорівні, виконано оцінку достатності та якості власного капіталу банків на мікрорівні, визначено ефективність формування і використання власного капіталу банків.

З метою оцінки капіталізації банківської системи проаналізовано основні показники діяльності банків України (табл. 1). Протягом 2008–2014 рр. кількість банків, які мають банківську ліцензію, зменшилася зі 175 до 165, частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків скоротилася із 35,0 до 32,2 % із найбільшим значенням 41,9 % станом на 01.01.2012 р. Щорічно відбувалося зростання пасивів банків, окрім кризового 2009 р., коли за рік їх обсяг скоротився на 4,9 %. Тенденція щорічного зростання капіталу банків порушувалася у 2009 і 2014 рр., коли ланцюгові індекси склали відповідно 96,6 і 80,2 %. Протягом 2014 р. мало місце скорочення статутного і регулятивного капіталу – на 2,0 і 17,3 % відповідно. Розподілення питомої ваги власного капіталу банків є нормальним і описується рівнянням:

$$\varphi(x; a, \sigma^2) = 1740 \cdot \frac{1}{\sqrt{2\pi \cdot 18,06}} e^{-\frac{(x-24,1)^2}{2 \cdot 18,06}} \quad (1)$$

де x – випадкове значення питомої ваги власного капіталу банку, %; $a = 24,1$ – середнє значення питомої ваги, %; $\sigma^2 = 18,06$ – дисперсія випадкової величини.

У переважної кількості банків (72 або 29,5 % їх загальної кількості) частка власного капіталу коливається від 10 до 20 %, у 32 (18,4 %) – від 20 до 30 %, у 29 (16,7 %) – менше 10 %. Кумулятивно це 133 банки, або 76,4 % їх загальної чисельності. Банки I групи переважно мають оптимальний рівень капіталізації (від 10 до 20 %), банки із недостатньою капіталізацією входять до II, III, IV груп. У IV групі більше третини банків мають надлишкову капіталізацію (понад 30 %), що потребує розширення їх активних операцій. Основним джерелом формування власного капіталу банків усіх груп України є статутний капітал. Наявність занадто високої (більше 10 %) і занадто низької (менше 7 %) питомої ваги статутного капіталу є ознакою нераціональної структури власного капіталу банків. Приблизно однакова кількість банків (по 31) має занадто високу частку статутного капіталу у власному капіталі банку (від 100,5 % у ПАТ «АКБ «Капітал» до 5348,8 % в «ОМЕГА БАНК»). Розмах варіації питомої ваги статутного капіталу у пасивах банків є значним – від 7,1 % у СІТІБАНКУ до 67,1 % у Банку 3/4. Таким чином, майже третина банківських установ України має нераціональну структуру власного капіталу. Інші джерела власного капіталу (емісійні різниці, незареєстровані внески до статутного капіталу, резервні та інші фонди банку, резерви переоцінки) мають приблизно однакову частку, на них припадає близько третини власного капіталу.

Таблиця 1

Основні показники діяльності банків України

№ з/п	Показник	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.12.2014	
1	Кількість банків, які мають банківську ліцензію	175	184	182	176	176	176	180	165	
1.1	з них: з іноземним капіталом	47	53	51	55	53	53	49	51	
1.1.1	у т.ч. зі 100 % іноземним капіталом	17	17	18	20	22	22	19	19	
2	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	35,0	36,7	35,8	40,6	41,9	39,5	34,0	32,2	
3	Пасиви, усього	вартість, млн грн	599396	926086	880302	942088	1054280	1127192	1278095	1317270
		ланцюговий індекс, %		154,5	95,1	107,0	111,9	106,9	113,4	103,1
4	Капітал, з нього:	вартість, млн грн	69578	119263	115175	137725	155487	169320	192599	154426
		ланцюговий індекс, %		171,4	96,6	119,6	112,9	108,9	113,7	80,2
4.1	- статутний капітал	вартість, млн грн	42873	82454	119189	145857	171865	175204	185239	181506
		ланцюговий індекс, %		192,3	144,6	122,4	117,8	101,9	105,7	98,0
4.2	- регулятивний капітал	вартість, млн грн	72265	123066	135802	160897	178454	178909	204976	169493
		ланцюговий індекс, %		170,3	110,3	118,5	110,9	100,3	114,6	82,7
5	Достатність (адекватність) регулятивного капіталу (Н2), %	13,92	14,01	18,08	20,83	18,90	18,06	18,26	14,03	
6	Доходи, млн грн	68185	122580	142995	136848	142778	150449	168888	191741	
7	Витрати, млн грн	61565	115276	181445	149875	150486	145550	167452	214160	
8	Результат діяльності, млн грн	6620	7304	-38450	-13027	-7708	4899	1436	-22419	
9	Рентабельність активів, %	1,50	1,03	-4,38	-1,45	-0,76	0,45	0,12	-1,88	
10	Рентабельність капіталу, %	12,67	8,51	-32,52	-10,19	-5,27	3,03	0,81	-13,90	

На основі огляду підходів до формування набору індикаторів фінансової стійкості депозитних корпорацій (основними з яких є норма прибутку на капітал, співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів, недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу, чистої відкритої позиції в іноземній валютні до капіталу), визначено, що додатково доцільно оцінювати наступні інформативні з точки зору використання капіталу показники: співвідношення капіталу до активів, відкритих валютних позицій до капіталу, позиції похідних фінансових інструментів в активах та зобов'язаннях до капіталу. Розрахунок зазначених індикаторів дозволив виявити зменшення рівня капіталізації на фоні зростання банківських ризиків.

Визначено специфіку власності українських банків і корпоративного управління в них як передумови неефективності управління власним капіталом: значна концентрація в руках великих мажоритарних акціонерів; превалювання іноземного капіталу, представленого відомими міжнародними компаніями і банками; істотна пряма й опосередкована участь акціонерів-фізичних осіб – резидентів України. Де-юре власники дотримуються обов'язкової вимоги щодо функціонування банків як публічних акціонерних товариств, але суб'єктний склад акціонерів де-факто суперечить філософії такої організаційно-правової форми. Отже, специфіку власності українських банків можна ідентифікувати як «псевдоакціонерну». Додатковою проблемою в корпоративному управлінні в банківському секторі, яка відображає низьку якість управління власним капіталом, є неефективна дивідендна політика.

Виявлено, що дивіденди нараховують і сплачують не більше 10 % загальної кількості українських банків, близько половини з них обмежуються виплатою незначних обсягів дивідендів за привілейованими акціями, державні банки мають низьку корпоративну культуру. Найбільш прогресивними стосовно нарахування і сплати дивідендів за простими акціями є дочірні українські банки провідних світових фінансових груп. Низький рівень розвитку дивідендної культури визначається як об'єктивними юридичними факторами (відсутність зобов'язання щорічно нараховувати дивіденди за простими акціями), так і суб'єктивними факторами (структура власності українських банків, переважно одноосібне прийняття рішень щодо розподілу прибутку й управління капіталом).

Євроінтеграція і підвищення регуляторних вимог до мінімального розміру статутного капіталу супроводжуватиметься збільшенням кола акціонерів українських банків, розширенням обсягу торгів акціями банківських установ на фондових торговельних майданчиках, формуванням ринкових котирувань вартості акцій тощо. За цих умов слід очікувати розвитку корпоративної культури вітчизняних банків, у тому числі в частині дивідендних виплат, оскільки останні забезпечують впевненість та довіру інвесторів, підвищують інвестиційну привабливість банку, і в кінцевому рахунку, сприяють підвищенню ефективності управління власним капіталом.

У третьому розділі **«Науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення фінансового механізму управління власним капіталом банків України»** розроблено методичні рекомендації щодо впровадження міжнародних стандартів визнання й оцінки власного капіталу банків, обґрунтовано методичний підхід до

оцінки якості дивідендної політики банку, розвинуто методи оцінки достатності та прогнозування вартості власного капіталу.

В контексті реалізації запропонованої концепції вдосконалення фінансового механізму управління власним капіталом розв'язання виявлених проблем вітчизняних банків запропоновано шляхом реалізації методичних рекомендацій до впровадження міжнародних стандартів визнання й оцінки власного капіталу банків, підходів до оцінки ефективності дивідендної політики банку і достатності та прогнозування вартості власного капіталу.

Ключові зміни стандартів *Basel III* включають: підвищення мінімальних вимог до базового капіталу, до капіталу першого рівня і до власного капіталу (з урахуванням захисного буферу консервації та контр-циклічного буферу); посилення вимог до компонентів базового капіталу найвищої якості; наявність п'ятирічного перехідного періоду; зменшення капіталу банку на вартість інвестицій у дочірні та фінансові організації, що знижує ризики перехресного володіння. Стандарти *Basel III* спрямовані на підвищення здатності банківського сектору амортизувати зовнішні та внутрішні шоки, пов'язані з фінансовим й економічним стресом, а отже, зниження ризику поширення вторинних ефектів від фінансового сектору на реальний сектор економіки. Актуальність їх впровадження в банківську систему України обумовлена потребами в залученні іноземних інвестицій і необхідністю забезпечення відповідності діяльності вітчизняних банків міжнародним стандартам капіталу та ліквідності. В руслі реалізації вимог *Basel III* обґрунтовано доцільність використання підходу до оцінки достатності власного капіталу банків на основі обчислення різниці між справедливою вартістю активів і зобов'язань.

Тип дивідендної політики є похідним від складу та структури акціонерної власності. Існують різні відмінності у структурі акціонерного капіталу банків України щодо розміру номіналу і кількості акцій. Найбільшу вартість мають акції ПАТ «Державний ощадний банк України» (1071875,00 грн) при незначній кількості цінних паперів (14496 од.), ПАТ «ОТП Банк» (12390,93 грн – 231475 од.). На контрасті чотири банки мають номінал акцій у сумі 0,01 грн, а їх кількість вимірюється мільярдами одиниць: ПАТ «ОМЕГА БАНК» (575092766200 од.), ПАТ «ІНГ Банк Україна» (73129804500 од.), ПУАТ «ФІДОБАНК» (67568881900 од.).

Систематизовано індикатори дивідендної політики: показники акціонування (кількість простих акцій, статутний капітал, номінал акції); показники формування обсягу дивідендів (чистий прибуток, прибуток на акцію, сума нарахованих дивідендів); показники дивідендної характеристики акцій (дивіденди на одну акцію, ринкова вартість акції, цінність акції, дивідендна прибутковість акції, мультиплікатор дивіденду акції, дивідендний вихід, коефіцієнт котирування акції, коефіцієнт реінвестування); показники ефективності використання активів і капіталу (вартість активів і власного капіталу, коефіцієнт внутрішнього зростання активів, прибутковість активів і власного капіталу, коефіцієнт стійкого зростання власного капіталу).

Їх розрахунок за матеріалами ПАТ «СІТІБАНК» показав наступне. Банк характеризувався високим рівнем прибутку на 1 акцію: у 2012 р. – 46573,5 грн; у 2013 р. – 53461,3 грн, а також нарахованих дивідендів: у 2012 р. – 45352,6 грн; у 2013 р. – 45915,0 грн. Річні дивіденди на акцію різнилися незначно – на 562,4 грн,

або на 1,2 %. Банк мав високий рівень дивідендних виплат: у 2012 р. – 97,4 %, у 2013 р. – 85,9 %. У зв'язку з цим дивідендну політику банку ідентифіковано як політику стабільних дивідендів. За підсумками 2014 р. відбулося різке збільшення (у 2,9 раза) нерозподіленого прибутку. Його абсолютний приріст склав 896457 тис. грн, а джерелом виступив прибуток поточного року. Таким чином, різка зміна акцентів у розподілі прибутку – від виплати дивідендів до реінвестування – свідчить про суперечливість дивідендної політики. Це обумовило доцільність обґрунтування методичного підходу до розрахунку інтегрального показника оцінки дивідендної політики в такій послідовності:

1. Вибір системи показників для оцінки ефективності дивідендної політики: X_1, X_2, \dots, X_n .

2. Визначення системи значущості показників: a_i на основі системи ваг Фішберна. Перевага виражається в спадінні на одиницю чисельника раціонального дробу вагового коефіцієнта більш слабкої альтернативи:

$$r_{i-1} = \begin{cases} r_i, & \text{при } X_{i-1} \approx X_i; \\ r_i + 1, & \text{при } X_{i-1} > X_i; \end{cases} \quad r_N = 1, \quad i = N, \dots, 2 \quad (2)$$

де r_i – значення чисельника дробу, яке відповідає порівнювальним альтернативам. Сума отриманих чисельників є спільним знаменником дробів.

3. Розпізнавання рівня показників. Для кожного показника повна множина його значень може бути розбита на п'ять підмножин рівня показника: дуже низький (1); низький (2); середній (3); високий (4); дуже високий (5). Значення показника дорівнює 1, якщо експерт саме в такий спосіб розпізнав поточний рівень показника, і 0 – у всіх інших випадках (ці оцінки позначаються знаком a_{ij}). Для оцінки якості дивідендної політики ПАТ «СІТІБАНК» обрано чотири показники: X_1 – цінність акції; X_2 – дивідендна прибутковість акції; X_3 – коефіцієнт реінвестування; X_4 – коефіцієнт котирування акції. Для визначення комплексного показника побудуємо матрицю, де рядки – це обрані показники, зважені на ваги значущості, стовпчики – приналежність показника до певного рівня (табл. 2).

Таблиця 2

Розпізнавання поточного рівня показників ефективності дивідендної політики

Позначення показника	Значущість показника p_i	Рівень показника g_j									
		2012					2013				
		дуже низький	низький	середній	високий	дуже високий	дуже низький	низький	середній	високий	дуже високий
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
X_1	0,4286	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0
X_2	0,2857	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0
X_3	0,1429	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0
X_4	0,1429	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Разом	1,0000										
Значущість (вага) рівня показника		0,1	0,3	0,5	0,7	0,9	0,1	0,3	0,5	0,7	0,9

Побудову комплексного показника ефективності дивідендної політики ($Z(X)$) здійснено шляхом подвійного згортання:

$$Z(X) = \sum_{j=1}^5 g_j \sum_{i=1}^4 p_i a_{ij} , \quad (3)$$

де g_j – стандартна (опорна) вага вузлової точки, балів; p_i – значущість показника, частки од.

Комплексний показник ефективності дивідендної політики становить: у 2012 р. – 0,5858, у 2013 р. – 0,6144. Таким чином, в цілому якість дивідендної політики ПАТ «СІТІБАНК» за підсумками 2012–2013 рр. можна визнати вищою за середній рівень.

Окремим елементом фінансового механізму управління власним капіталом банку повинний стати методичний підхід до прогнозування вартості власного капіталу як основного економічного орієнтиру управління його залученням і використанням.

Апробацію фінансового механізму управління власним капіталом банку було проведено у АТ «Райффайзен банк Аваль». Встановлено, що ринкова ціна акцій має слабкі зворотні зв'язки з власним капіталом ($r = - 0,094$) і прибутком ($r = - 0,109$), що є неприродним, однак щільний кореляційний зв'язок спостерігається з вартістю активів ($r = 0,881$). Статистично значущими є коефіцієнти перед факторами і вільними членами в залежності РЦА, яка вимірюється у грн/акцію, від вартості активів (A) і обсягів торгів на прості акції ($V_{торг}$), які відображають попит на них:

$$РЦА = 0,02178 \times A - 0,8767 \quad (4)$$

$$РЦА = 0,0232 \times V_{торг} + 0,1637 \quad (5)$$

де A – обсяг активів, млрд грн; $V_{торг}$ – обсяг торгів цінними паперами, млн грн.

Залежність РЦА від індексу ПФТС ($I_{ПФТС}$) може бути описана таким рівнянням:

$$РЦА = 0,000233 \times I_{ПФТС} + 0,0414 \quad (6)$$

Результати прогнозування наведено у табл. 3. Лише за умови забезпечення ефективного фінансового менеджменту АТ «Райффайзен банк Аваль» має підстави для зростання курсу акцій.

Таблиця 3

Прогнозування вартості активів і ринкової ціни акцій

Показник	Роки		
	2015	2016	2017
Вартість активів, млрд грн	43,94	43,21	42,83
Ринкова ціна акцій, грн/акція	0,0802	0,0644	0,0562
Ринкова вартість, млрд грн:			
- статутного капіталу	2,41	1,93	1,69
- власного капіталу	5,20	4,17	3,64
Питома вага власного капіталу в активах, %	11,83	9,66	8,51

Доцільність реалізації зазначених рекомендацій та підходів обумовлена їх безпосередньою спрямованістю на розв'язання виявлених проблем управління власним капіталом у вітчизняних банках і дозволяє комплексно вирішувати задачі формування і використання власних коштів банківських установ на основі запропонованого фінансового механізму управління власним капіталом банку, який враховує ризики й об'єктивні фактори функціонування ринку капіталу і спрямований на забезпечення інтересів власників.

ВИСНОВКИ

Основний результат дисертації полягає в розробці теоретичних положень, методичних основ і практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансового механізму управління власним капіталом банку. Зміст основних висновків і рекомендацій полягає в такому.

1. На основі систематизації теоретико-методологічних положень управління власним капіталом, науково-методичних підходів до виявлення проблем формування і використання власного капіталу на макро- і макрорівнях обґрунтовано напрями вдосконалення механізму управління власним капіталом банку за критеріями забезпечення прибутковості його використання та зростання ринкової вартості. Їх ефективність забезпечується релевантністю виявленим проблемам вітчизняної банківської практики формування і капіталу, використанням міжнародних стандартів капіталу і принципів корпоративного управління, зміщенням акцентів із тактичних завдань на стратегічні горизонти.

2. Власний капітал банку ідентифіковано як об'єкт фінансового управління з позицій функціонального і вартісного підходів. В рамках першого з них систематизовано функції власного капіталу. З позицій вартісного підходу теоретично обґрунтовано об'єктивну основу зв'язку між інтересами управлінців і власників банківських установ в ході реалізації банківської діяльності, зокрема з позицій адекватності ризику, підтримки і розширення бізнесу, привабливості його для інвесторів, впливу на надійність банку тощо. Принципово новим є акцент на ринкові індикатори вартості й необхідність їх прогнозування з позицій стратегічного управління власним капіталом банку. Це надає можливість більш об'єктивного оцінювання достатності власного капіталу як основи стабільного функціонування банку.

3. У дослідженні застосовано процесний і системний підходи до обґрунтування дефініції та складових фінансового механізму управління власним капіталом банку. З точки зору процесного підходу даний механізм є послідовністю певних етапів та методів управління формуванням і використанням власного капіталу. З точки зору системного акцент зроблено на необхідності взаємного узгодження окремих елементів власного капіталу банку в ході його формування і використання. Обґрунтовано принципи управління власним капіталом банку, новими визначено альтернативність та підпорядкування загальним цілям управління банком. Ідентифіковано повноваження основних суб'єктів управління банку з формування і використання власного капіталу.

4. Обґрунтовано концепцію вдосконалення фінансового механізму управління власним капіталом банку, метою якої є узгодження інтересів стейкхолдерів за умови найповнішої реалізації функцій власного капіталу та забезпечення конкурентоспроможності банку, його стійкого розвитку тощо. Практична цінність концептуальних засад полягає у створенні передумов для поліпшення якості корпоративного управління як основи підвищення ефективності формування і використання власного капіталу банку.

5. Проаналізовано капіталізацію банківської системи на макрорівні на основі індикаторів фінансової стійкості депозитних корпорацій і даних про дотримання обов'язкових економічних нормативів. Вони свідчать про погіршення капіталізації банківської системи України, зниження якості кредитного портфеля, підвищення рівня недіючих кредитів і великих кредитних ризиків, зростання ризиків використання похідних фінансових інструментів і валютних ризиків, збитковість банківської системи. Встановлено наявність тенденції скорочення власного капіталу банку як індикатора банківських криз, що на практиці дозволить передбачати їх виникнення і вибудовувати систему раннього попередження. У результаті оцінки достатності та якості власного капіталу банків на мікрорівні виявлено наявність непокритих збитків у балансах значної кількості вітчизняних банківських установ і від'ємного фінансового результату, значної кількості неплатоспроможних банків, які Фонд гарантування вкладів фізичних осіб виводить із ринку.

6. Аналіз ефективності формування та використання власного капіталу банків дозволив дійти висновку, що основним його джерелом є статутний капітал, а між його вартістю і непокритими збитками існує тісний зворотний кореляційний зв'язок. Виявлено відсутність дивідендної політики українських банків як напряду корпоративної роботи. Альтернативою дивідендним виплатам у вітчизняних реаліях є капіталізація прибутку як найсприятливіша та порівняно дешева форма фінансування банку за рахунок внутрішніх джерел.

7. Розроблено методичні рекомендації щодо впровадження міжнародних стандартів визнання й оцінки власного капіталу банків: визначено ключові зміни *Basel III*, їх призначення, позитивні та негативні наслідки для банківської системи України. Доведено, що оцінка достатності власного капіталу банків в рамках цих стандартів має здійснюватися на основі визначення справедливої вартості активів і зобов'язань. Розроблено практичний механізм упровадження стандартів *Basel III*, який відповідає реальним можливостям українських банків; обґрунтовано зміни до нормативно-правових актів НБУ.

8. Узагальнено зміст, функції, основні типи дивідендної політики, їх переваги і недоліки. Визначено специфіку організації виплати дивідендів, а також рекомендації для використання окремих типів дивідендної політики. Побудовано систему індикаторів, які характеризують співвідношення між виплатою і капіталізацією дивідендів, стійкість зростання та роль у цьому процесі внутрішніх джерел. Виявлено значні диференційні розбіжності банків стосовно розміру номіналу та кількості акцій, що потребує розробки індивідуальних підходів до розробки і реалізації дивідендної політики. Обґрунтовано методичний підхід до оцінки якості дивідендної політики банку, що базується на теорії нечітких множин, який можна адаптувати до диференційних особливостей конкретного банку й обраних фінансових стратегій.

9. Розвинуто методи оцінки достатності та прогнозування вартості власного капіталу на основі аналізу біржових індикаторів банку. Надано оцінку можливостей фондового ринку України як джерела інформаційного забезпечення оцінки ринкової вартості банківського капіталу. Побудовано комплекс кореляційно-регресійних моделей, які ув'язують ринкову ціну акцій банку з основними показниками його діяльності, а також узагальнюючими індикаторами фондового ринку. Динамічні моделі можна використовувати на практиці для прогнозування ринкової ціни акцій банку з урахуванням стану його внутрішнього та зовнішнього середовища.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Рекова Н. Ю. Структура власності українських банків: вплив на дивідендну політику / Н. Ю. Рекова, Е. В. Косова // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2015. – № 1. – С. 229–233 (0,54 ум.-друк. арк.).

Особистий внесок: ідентифіковано структуру власності й тип дивідендної політики українських банків (0,27 ум.-друк. арк.).

2. Папаїка О. О. Капітал банків у контексті вимог міжнародних стандартів Базель-III: перспективи для України / О. О. Папаїка, Е. В. Косова // Бізнес – Інформ¹. – 2014. – № 7. – С. 241–246 (0,66 ум.-друк. арк.).

Особистий внесок: обґрунтовано комплекс заходів щодо впровадження міжнародних стандартів капіталу банків у вітчизняну практику (0,33 ум.-друк. арк.).

3. Косова Е. В. Капітал банків у системі індикаторів фінансової стійкості / Е. В. Косова // Менеджер: вісник Донецького державного університету управління². – Донецьк: ДонДУУ, 2014. – № 2 (68). – С. 75–78 (0,39 ум.-друк. арк.).

4. Косова Е. В. Формалізація фінансового механізму управління власним капіталом банків // Держава та регіони. – 2014. – № 6. – С. 100–104 (0,52 ум.-друк. арк.).

5. Косова Е. В. Власний капітал банків: реакція на фінансову кризу / Е. В. Косова // Науковий вісник Херсонського державного економічного університету. – 2014. – С. 113–116 – (серія: економічні науки, вип. 9., ч. 2) (0,53 ум.-друк. арк.).

6. Папаїка О. О. Диференціальні особливості капіталізації банківських установ України / О. О. Папаїка, Е. В. Косова // Економічний часопис – XXI³. – 2013. – № 7–8. – С. 62–65 (0,48 ум.-друк. арк.).

Особистий внесок: визначено закономірності розподілу капіталу за групами банків (0,24 ум.-друк. арк.).

7. Косова Е. В. Гібридний капітал банку: проблеми визнання і використання / Е. В. Косова // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. – 2012. – № 4 (56). – С. 194–200 – (серія: економічні науки) (0,70 ум.-друк. арк.).

¹ Входить до реферативних наукометричних баз даних: Index Copernicus, Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Російський індекс наукового цитування, Directory of Open Access Journals.

² Входить до реферативної наукометричної бази даних Російського індексу наукового цитування (РИНЦ).

³ Входить до реферативних наукометричних баз даних: Scopus, EBSCOhost, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, C.E.E.O.L., INFOBASE INDEX, RISC.

Матеріали наукових конференцій

8. Рекова Н. Ю. Причинно-наслідкові зв'язки між структурою власності і станом дивідендної культури вітчизняних банківських установ / Н. Ю. Рекова, Е. В. Косова // Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання : матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. (19–21 лют. 2015 р., м. Кременчук). – Кременчук : КНУ ім. М. Остроградського, 2015. – С. 179–182 (0,30 ум.-друк. арк.).

Особистий внесок : визначено недоліки дивідендної культури українських банків та шляхи їх подолання (0,15 ум.-друк. арк.).

9. Косова Е. В. Акціонерна власність у координатах корпоративного управління в банках // Новини на научний прогрес – 2014 : матер. X Межд. конф. (15–22 авг. 2014 г., г. София, Болгария). – София : «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2014. – С. 3–5 (0,21 ум.-друк. арк.).

10. Косова Е. В. Власний капітал українських банківських установ : поділ на групи / Е. В. Косова // Aktualni vymozenosti vedy – 2013 : materialy IX mezinarodni vedecko-prakticka conference (27 cervna – 05 cervecu 2013 roku, Praha). – Praha : Publishing House «Education and Science», 2013. – Dil. 1. – Р. 38–41 (0,20 ум.-друк. арк.).

11. Папаїка О. О. Гібридний капітал як інструмент управління податковим навантаженням банку / О. О. Папаїка, Е. В. Косова // Податкова реформа в Україні : досвід, реалії і перспективи : матер. XIII Міжн. наук.-практ. конф. (15 листоп. 2013 р., м. Донецьк). – Донецьк : ДонНУЕТ, 2013. – Т.1. – С. 210–213 (0,30 ум.-друк. арк.).

Особистий внесок : визначено можливості гібридного капіталу для управління податковим навантаженням банку (0,15 ум.-друк. арк.).

12. Косова Е. В. Методи визначення достатності капіталу банків / Е. В. Косова // Nauka i inowacja – 2012 : materialy VIII miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (07–15 pazdziernika 2012 roku, Przemysl). – Przemysl : Nauka i studia, 2012. – V. 1. – Str. 8–10 (0,19 ум.-друк. арк.).

13. Косова Е. В. Діагностика кризи в банківській системі України / Е. В. Косова, І. В. Гречина // Перспективи та пріоритети розвитку економічного аналізу : матер. VIII Всеукр. наук. конф. студентів, аспірантів молодих вчених (13–14 квіт. 2011 р., м. Донецьк). – Донецьк : ДонНУ, 2011. – С. 129–131 (0,10 ум.-друк. арк.).

Особистий внесок : визначено капітальні індикатори кризи банківської системи (0,05 ум.-друк. арк.).

14. Косова Е. В. Антикризовий паблік-рілейшенз санації комерційних банків / Е. В. Косова, Ю. М. Логвіна // Наука и образование. – 2010/2011 : матер. Міжн. наук.-практ. конф. (27.12.2010 – 05.01.2011, Praha). – Praha : Publishing House «Education and Science», 2011. – С. 9–11 (0,10 ум.-друк. арк.).

Особистий внесок : обґрунтовано напрями підвищення ефективності використання капіталу в умовах санації банку (0,05 ум.-друк. арк.).

15. Косова Е. В. Кількісна оцінка кредитних ризиків комерційних банків в умовах кризи / Е. В. Косова, І. М. Белоусова // Перспективи та пріоритети розвитку економічного аналізу : матер. VII Всеукр. наук. конф. студентів, аспірантів молодих вчених (21–22 квіт. 2010 р., м. Донецьк). – Донецьк : ДонНУ. – 2010. – С.132–134 (0,10 ум.-друк. арк.).

Особистий внесок : запропоновано адекватні кризовим умовам методи оцінки ризиків втрати капіталу (0,05 ум.-друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Косова Е. В. Фінансовий механізм управління власним капіталом банку.

– На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Донбаська державна машинобудівна академія Міністерства освіти і науки України, Краматорськ, 2015.

У дисертації обґрунтовано теоретичні положення, методичні основи та надано практичні рекомендації щодо формування фінансового механізму управління власним капіталом банку, зокрема, ідентифіковано власний капітал банку як об'єкт фінансового управління в рамках функціонального і вартісного підходів, застосовано системний підхід до обґрунтування змісту та складових фінансового механізму управління власним капіталом. Розроблено концептуальні засади вдосконалення фінансового механізму управління власним капіталом банку з використанням вартісних і сучасних інституціональних теорій, принципів корпоративного управління, зміщення акцентів із тактичних завдань на стратегічні горизонти. Проаналізовано капіталізацію банківської системи на макрорівні; здійснено оцінку достатності та якості власного капіталу банків на мікрорівні; проаналізовано ефективність формування і використання власного капіталу банків в руслі реалізації дивідендної політики. Результатами дисертації стали: розробка методичних рекомендацій щодо впровадження міжнародних стандартів визнання й оцінки власного капіталу банку, визначення якості його дивідендної політики, розвиток методів оцінки достатності та прогнозування вартості власного капіталу.

***Ключові слова:** фінансовий механізм, власний капітал, банк, управління, достатність капіталу, нормативні вимоги, дивідендна політика.*

АННОТАЦИЯ

Косова Э. В. Финансовый механизм управления собственным капиталом банка. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Донбасская государственная машиностроительная академия Министерства образования и науки Украины, Краматорск, 2015.

В диссертации обоснованы теоретические положения, методические основы и даны практические рекомендации по формированию финансового механизма управления собственным капиталом банка. Собственный капитал банка идентифицирован как объект финансового управления с позиций функционального и стоимостного подходов. Систематизированы функции и виды оценки собственного капитала.

В диссертационном исследовании использованы процессный и системный подходы к обоснованию дефиниции и составляющих финансового механизма управления собственным капиталом банка. Обоснованы принципы управления собственным капиталом банка, новыми выделены альтернативность и подчинение общим целям управления банком. Идентифицированы полномочия основных

субъектов управления банка.

Обоснована концепция усовершенствования финансового механизма управления собственным капиталом банка, целью которой является согласование интересов стейкхолдеров при условии наиболее полной реализации функций собственного капитала и обеспечения конкурентоспособности банка, его устойчивого развития. Новизна состоит в использовании идеи фидуциарных обязанностей.

Проанализирована капитализация банковской системы на макроуровне на основе индикаторов финансовой устойчивости депозитных корпораций и данных о соблюдении обязательных экономических нормативов. Установлено наличие тенденции сокращения собственного капитала банка как индикатора банковских кризисов, что на практике позволит предусматривать их возникновение и выстраивать систему раннего предупреждения.

В результате оценки достаточности и качества собственного капитала банков на микроуровне выявлено наличие непокрытых убытков в балансах значительного количества отечественных банковских учреждений и отрицательного финансового результата, значительного количества неплатежеспособных банков. Абсолютные показатели стоимости собственного капитала банковских учреждений Украины имеют экспоненциальное распределение, что подтверждает вывод о существенной дифференциации банков по размеру и необходимости разделения их на группы с целью управления. Обоснованы предложения по учету при распределении банков не только величины активов, но и размера собственного капитала.

Анализ эффективности формирования и использования собственного капитала банков позволил доказать, что основным его источником является уставный капитал, а между его стоимостью и непокрытыми убытками существует тесная обратная корреляционная связь. Определена специфика собственности украинских банков, которая идентифицирована как «псевдоакционерная». Установлено отсутствие дивидендной политики украинских банков как направления корпоративной работы. Альтернативой дивидендным выплатам в отечественных реалиях является капитализация прибыли как наиболее благоприятная и сравнительно дешевая форма финансирования банка за счет внутренних источников. Обоснованы предложения по повышению уровня развития дивидендной культуры украинских банков.

Разработаны методические рекомендации по внедрению международных стандартов признания и оценки собственного капитала банков: определены ключевые изменения *Basel III*, их назначение, позитивные и негативные последствия для банковской системы Украины. Проведена апробация методического подхода к оценке достаточности собственного капитала банков на основе оценки уровня потерь при наступлении дефолта. Разработан практический механизм внедрения стандартов капитала, отвечающий реальным возможностям украинских банков, а также обоснованы изменения в нормативно-правовые акты НБУ.

Обобщено содержание, функции, основные типы дивидендной политики банков, их преимущества и недостатки. Определена специфика организации выплаты дивидендов, даны рекомендации по реализации отдельных типов дивидендной политики. Построена система индикаторов, характеризующих

соотношение между выплатой и капитализацией дивидендов, устойчивость роста и роль в этом процессе внутренних источников. Выявлены значительные дифференциальные расхождения между банками в части размера номинала и количества акций, что требует использования индивидуальных подходов к разработке и реализации дивидендной политики. Обоснован методический подход к оценке качества дивидендной политики банка на основе теории нечетких множеств с использованием четырех показателей: ценность акции, дивидендная прибыльность акции, коэффициент реинвестирования, коэффициент котировки акции.

Развиты методы оценки достаточности и прогнозирования стоимости собственного капитала на основе анализа биржевых индикаторов банка. Дана оценка возможностей фондового рынка Украины как источника информационного обеспечения оценки рыночной стоимости банковского капитала. Построен комплекс корреляционно-регрессионных моделей, которые связывают рыночную цену акций банка с основными показателями его деятельности и с обобщающими индикаторами фондового рынка. Обоснована возможность использования динамических моделей для прогнозирования рыночной цены акций банка с учетом состояния его внутренней и внешней среды.

Ключевые слова: финансовый механизм, собственный капитал, банк, управление, достаточность капитала, нормативные требования, дивидендная политика.

SUMMARY

Kosova E. V. The financial mechanism of management the bank equities. – As a manuscript.

The thesis for obtaining a Degree of Candidate of Economics in the speciality 08.00.08 – money, finance and credit. – Donbass State Engineering Academy of Ministry of Education and Science of Ukraine, Kramatorsk, 2015.

In the thesis theoretical principles, methodological foundations and practical recommendations on the formation the financial mechanism of management of bank equities are grounded. Bank equities as an object of financial management due to financial and value approaches is identified as well as a system approach to description of the content and components of the financial mechanism of management of bank equities is applied. The conceptual foundation of improving the financial mechanism of management the bank equities was developed on the basis of value theories and modern institutional theories, the principles of corporate management and changing the accents from tactics to strategy in managing bank equities.

The capitalization of the banking system, adequacy and quality of the bank equities were analyzed in the thesis at the macro level. The efficiency of formation and using the stakeholders' equity was researched. The results of research are: the development of methodological recommendations on the implementation the international standards of recognition, valuation the equities and improvement of quality of the bank's dividend policy, development of methods for assessing the adequacy and forecasting the value of bank equities.

Keywords: financial mechanism, bank, equity, management, capita adequacy, regulative requirements, dividend policy.

Підписано до друку 27.05.2015. Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 0,9.
Обл.-вид. 0,9. Друк лазерний. Зам. № 307. Накл. 100 пр.

Видавець і виготівник Донбаська державна машинобудівна академія
84313, м. Краматорськ, вул. Шкадінова, 72.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК №1633 від 24.12.2003